

פיגועי המדף כאתגר התרעתי

סגן (מיל') ש"א וסגן (מיל') ד"ד, שירתו באמ"ן עד לאחרונה

כללי

מעבר לשינוי המוכר שהתרחש בעשורים האחרונים בזהות הגורמים המאיימים על בטחונה של ישראל, חלה בשנים האחרונות התפתחות משמעותית נוספת: במקום המדינות ואף לצידן, עלה משקלם של ארגוני הטרור. לאורך גבולותינו נוצרה מציאות שבה השליטה בשטח הסמוך לגבול נתונה בידי ארגוני טרור היברידיים. ארגונים אלה מתנהלים בעת ובעונה אחת כארגוני טרור מבחינת אופי הפעילות שלהם מול ישראל וכישות דמוית מדינה, הן מבחינת אופי הפעילות הצבאית שלהם והן בכל הקשור למחויבותם לניהול השטח והאוכלוסייה שבשליטתם. הם עושים זאת לעיתים תוך מתח ומאבק במסגרת המדינתית שבה הם פועלים ומול ארגונים אחרים. מערכת השיקולים של ארגונים אלה בכל הקשור לפעולה נגד ישראל מורכבת, וגורמת לכך שאף שהם מחויבים לפעול נגדה ועוסקים בבניית יכולות למימוש הכוונה לפגוע בה, ההוצאה לפועל של יכולות אלה איננה נגזרת מיידית של הבשלת היכולת והשלמת ההכנות המבצעיות, כפי שקורה בדרך כלל אצל ארגוני טרור שאינם בעלי זהות היברידית.

האתגר המרכזי מולו נדרש המודיעין לתת מענה בהתמודדות מול מדינות ריבוניות הוא מתן התרעה על כוונת האויב לצאת למלחמה על בסיס היכולות הצבאיות "הקלאסיות" שלו. ברור שבניית היכולת הצבאית כשלעצמה איננה מבשרת בהכרח על כוונה לממש. לצורך מתן התרעה אסטרטגית ואופרטיבית על כוונת האויב לצאת למלחמה, פיתח המודיעין מערכת מושגים ותפיסת פעולה רלוונטית לבעיה, שבמוקדה עמד רעיון ה"סימנים המעידים". עם העלייה באיום הטרור, היה האתגר המודיעיני המרכזי במתן התרעה טקטית על פיגועי טרור, ולצורך זה פותחה מערכת מושגים ותפיסה מודיעינית אחרת, שבמרכזה עומדים "ארבעת הממים" ומדרג ההתרעה. במציאות החדשה שהתהוותה בשנים האחרונות, נוספה לפיגועי הטרור מהעבר, שמומשו זמן קצר לאחר שהבשילו, תופעה של "פיגועי מדף", קרי יכולת שנבנית על ידי ארגוני טרור, במיוחד הארגונים ההיברידיים, ונועדה למימוש בעת פקודה. ההתמודדות המודיעינית עם אתגר זה מחייבת לבחון את מידת הרלוונטיות של תפיסות ההרתעה שנוצרו בהקשרים הקודמים להקשר החדש. אם ייווצר פער בין המענה הניתן על ידי תפיסות אלה לבין האתגר החדש, יש לפתח מתודולוגיה ושפה רלוונטיות עבורו.

הקשר בין סוג האיום לבין החתימה המודיעינית

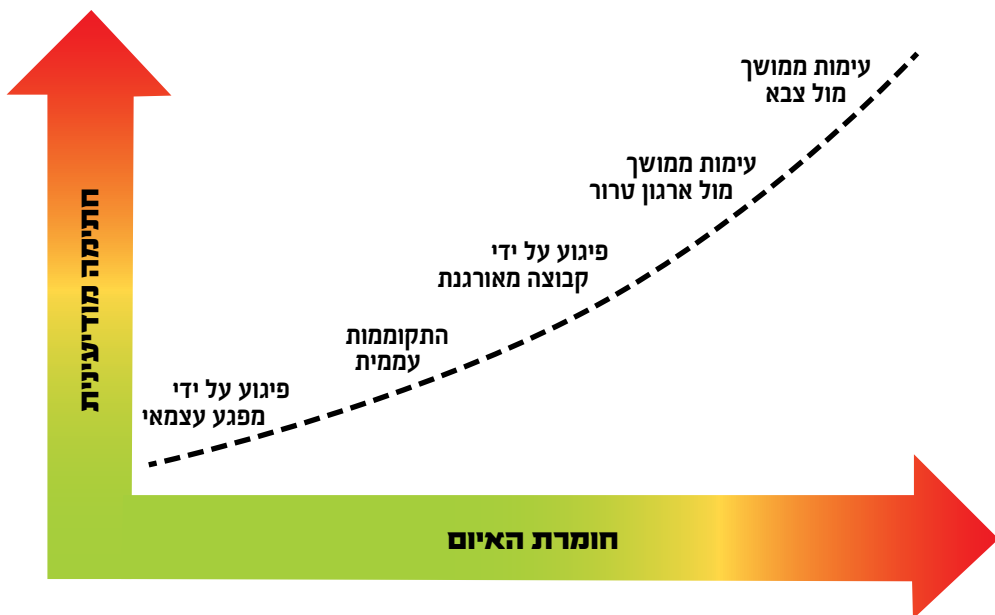
איור 1 מציג ממד הנחוץ לניתוח הבעיה: הקשר הישיר שבין חומרת האיום לבין מאפייני החתימה המודיעינית שלו. ההכנות הצבאיות שמדינה נדרשת לבצע לקראת יציאה למלחמה הן מרובות ורחבות היקף, ולמעשה כמעט בלתי אפשרי לבצע אותן מבלי להשאיר 'עקבות' חתימה מודיעינית משמעותית. אם יצליח המודיעין במשימתו לפרש נכונה את החתימה המודיעינית

ולתרגמה להתרעה, סביר כי יעמוד במשימתו העליונה – התרעה למלחמה. מלחמת יום הכיפורים היא דוגמה מצוינת למקרה שבו למרות מאמצי ההסתרה וההונאה העצומים, ועל אף שהמודיעין לא עשה שימוש בכל אמצעי האיסוף, ההיערכות למלחמה יצרה חתימה מודיעינית משמעותית, אך זו לא פורשה כהלכה, וכתוצאה מכך לא הייתה התרעה מודיעינית.

לעומת זאת, החתימה המודיעינית של פיגועי הטרור נמוכה באופן משמעותי, ולפעמים, כמו במקרים של מפגע בודד הפועל ללא תכנון מוקדם, כמעט ואינה קיימת. כשמדובר בפיגוע של קבוצה מאורגנת דוגמת אלה הפרוסות לאורך גבול הגולן ובסיני, הרי שעקב המציאות התזזייתית באזור, קשה לבצע מעקב מודיעיני על שלל הגורמים הנפוצים במרחב. בשונה מצבא של מדינה, אשר המעקב אחריו הוא פשוט באופן יחסי והצורך בו ברור ומוכן לכל, ארגוני הטרור, ובפרט הקטנים והחדשים שבהם, מהווים 'איום חמקמק' הן בשל ריבוי ארגונים אלה המשנים לעיתים תכופות את זהותם ואת מאפייני פעילותם, הגורר פיצול קשב איסופי ומחקרי ודורש תעדוף ברור, והן בשל הקושי בהבנת אופיים הארגוני וכוונותיהם. ארגון שהדא' אלירמוכ, למשל, מורכב מבני שבטים מקומיים בדרום רמת הגולן, והוא עבר תהליך של הקצנה אידאולוגית עד שהצטרף לבסוף באופן רשמי למדינה האסלאמית. על מנת לייצר בקרה על קבוצה מעין זו, עלינו לחזות בזמן את השינוי שהיא עלולה לעבור, ולנסות ליצור נגישות איסופית אליה. מובן שהאתגר גדל עם כל קבוצה חדשה שקמה, מתפצלת או נשבעת אמונים לארגון גג כזה או אחר. אפשר לדמות את האתגר לאצן במרוץ אשר קו הסיום שלו הולך ומתרחק.

במצב כזה, שבו הנגישות הבסיסית לתשתית טרור חדשה מוגבלת, עלול איום הטרור מצידה להיות משמעותי, בעוד שהחתימה המודיעינית שלה תהיה מצומצמת, והסיכוי לאתרה נמוך. כך

איור 1 - ההשפעה של חומרת האיום על החתימה המודיעינית

לעול להיות המצב גם בכל הקשור להיערכות המבצעית הקונקרטית להתמודדות עמו. לסיכום עניין זה, בעוד שאיום צבאי קלאסי הוא החמור ביותר, הוא גם בעל חתימה מודיעינית גבוהה באופן יחסי, לכן לרוב אפשר לספק התרעה סבירה לקראתו. איום הטרור, לעומת זאת, נתפס לרוב כחמור פחות, בעיקר משום שאינו מהווה איום קיומי למדינה, אולם החתימה המודיעינית שההכנות לביצוע מותירות בשטח נמוכה, ולכן יקשה על המודיעין להתריע מפניו. כאן המקום לבאר: במסגרת המאמר נעשה שימוש מרובה במושג 'התרעה', והרי ידוע כי ההתרעה – פנים רבות לה. משום שמאמר זה משתמש ב'זכויות מגדלת' בנושא איום הטרור והתופעות הנגזרות ממנו, חשוב לחדד כי בכוונתנו להתרעה טקטית: התרעה הנוגעת לסביבה שעניינה ממדים פיזיים ומוחשיים, ממוקדי זמן ומקום, הקושרים ידיעה ופעולה לפיזיקה, לזמן ולמרחב. מדובר על התרעה בדבר פעולה מוחשית וקונקרטית, מוגבלת בזמן ובמרחב, המחייבת היערכות מקומית לקראתה.⁵⁹

תופעת 'פיגועי המדף' והאתגרים שהיא מייצרת

תופעת 'פיגועי המדף', שבמסגרתם מתכננת קבוצת טרור פעולה עוינת, ומבצעת סדרת צעדים למימושה בהינתן החלטה, אופיינית במיוחד לארגוני טרור היברידיים. הדבר שונה מפיגוע רגיל העתיד להתממש עם השלמת סדרת הכנות לקראתו ועם הגעתו ל'בשלות מבצעית'. תופעת פיגועי המדף מייצרת למודיעין שאלות ואתגרים למכביר. אנו רגילים לבחון את פעולותיו של האויב בחלוקה גסה לשתי קטגוריות: בניין כוח והפעלת כוח. קטגוריות אלה משמשות אותנו לרוב בהצלחה בהתמודדות מודיעינית עם מדינות ואיום של מלחמה כוללת. לא כך הדבר כשפיגועי מדף כוללים צעדים מוכרים שמבצעים כל גופי הטרור והצבאות המוכרים לנו, אולם החלוקה לקטגוריות המוכרות עלולה להטעות. לדוגמא, גיוס פעיל ייעודי בעל התמחות בירי תלול מסלול לטובת שיגור רקטה שכבר נרכשה והוסתרה בשטח ביום פקודה, אינו דומה לגיוס פעילים במסגרת 'ריענון שורות' שגרתית; אימון הסתננות לפעילים העתידים לבצע חדירה במהלך פיגוע מתוכנן, אינו דומה להכשרת רובאים שנתית, וכן הלאה. כיצד יש להגדיר הטמנת מטען שכבר בוצעה בקרבת הגבול? מצד אחד, המטען כבר הונח, והפעילים יצאו לדרך, ביצעו הסתננות, ופרסו את האמצעי. מנגד, ייתכן שבכוונת הארגון להשאיר את המטען בשטח, ולהפעילו במועד שטרם נקבע. האם מדובר בבניין והכנת יכולת או בהפעלת כוח? זהו שורש הבעיה בפיגועי המדף: תחושת הבלבול הנובעת מהיעדר מושגים מתאימים לבחינת התופעה, עשויה להגיע עד לכדי חוסר אונים של ממש.

האם מודל הסימנים המעידים מתאים למתן התרעה על פיגועי מדף?

"גילויים נותני התרעה (סימנים מעידים) – ההתרעה יכולה להינתן בעקבות גילוי הפעולות הבאות, המשמשות סימנים מעידים לכוונה ליזום מלחמה: ראשית, היווצרות הרקע המדיני למלחמה... שנית, הכנות העורף למלחמה או לפעולה צבאית... שלישית, ההכנות הצבאיות האופרטיביות... רביעית,

59 שי הרשקוביץ ודודי סימן-טוב, "התרעה מחקרית, התרעת סוכנים והתרעה מכשירית: השתנות תפיסת ההתרעה בשנות החמישים". עיונים בתקומת ישראל. 2011.

איור 2 - בניין והפעלת כוח לטובת פיגועי מדף

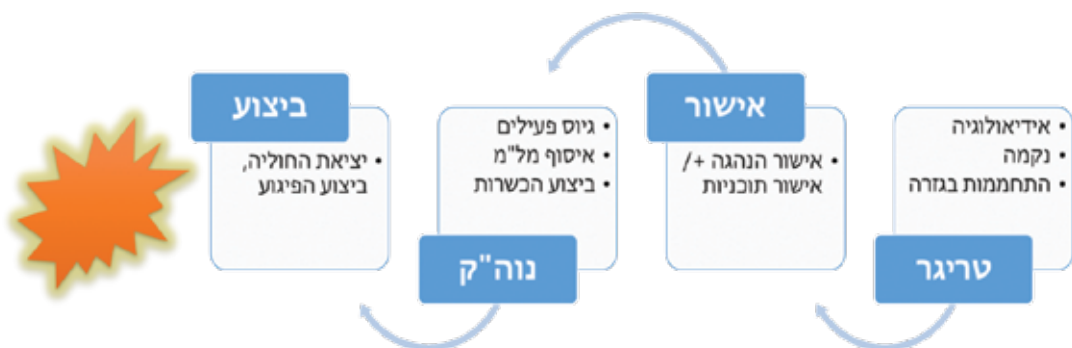

ההתרעה הטקטית... מבחינות אלו ניתן לנתח את צעדי היריב ולקבוע מהם הסימנים המעידים על כך שההתקפה ממשמשת ובאה מצדו, ולאחר מכן – לארגן פיקוח מתמיד לחיפוש סימנים אלה".⁶⁰ מודל הסימנים המעידים נתפס כאחד הכלים המעשיים ביותר למתן התרעה איכותית, הן לטובת התרעה מפני מלחמה והן לטובת התרעה אסטרטגית על שינוי במדיניות הפיגועים מצד ארגונים ממוסדים, כגון חזבאללה או חמאס. הדגש המרכזי הוא על התאמת מודל גנרי 'קלאסי' לארגון הספציפי על פי ההיכרות האינטימית של החוקר עם האויב. לאחר עבודת הניתוח ושיח עם גורמי האיסוף, אפשר לקוות כי יהיה בידינו להצביע על צמתים מרכזיים בהתרעה: איסופיים ומבצעיים. אולם כשאנו עוסקים בארגוני טרור קטנים שהנגישות אליהם פחותה, ההיסטוריה המבצעית שלהם דלה, ומנהיגיהם עודם עוסקים בגיבוש האופי הארגוני הכללי. ההסתמכות על היכרות אינטימית של החוקר עם מושא המחקר שלו הופכת מסוכנת עד כדי הימור של ממש. בראשיתה של סדרת ההכנות לפעולה אנו מצפים בדרך כלל לראות טריגר – כוונה קונקרטי של האויב לביצוע פעולה. כוונה זו יכולה להתבטא בדרכים רבות: באמירה מפורשת, בצעדים להרחבת סף הלגיטימיות של האויב מול ישראל ועוד.

'סוגיית הטרריגר' או דירקטיבת האויב בנוגע לפח"ע מול ישראל אינה אלא נדבך נוסף במחקר הכוונות המדיני של האויב. הבעיה היא שלרוב חלוקת האחריות המחקרית מפרידה בין מחקר מדיני לבין מחקר טרור. האמונים על מחקר הכוונות המדיני פועלים לרוב תחת מסגרת מדורית נפרדת מזו של חוקרי ההתרעה בפיקודים האחראים על בחינת חריגות טקטיות ואחרות דומות

60 י'הושפט הרבני, המודיעין במוסד ממלכתי, עמ' 100.

איור 3 - מודל אנרי לגלגול פיגועים

לטובת התרעה מפני פח"ע.

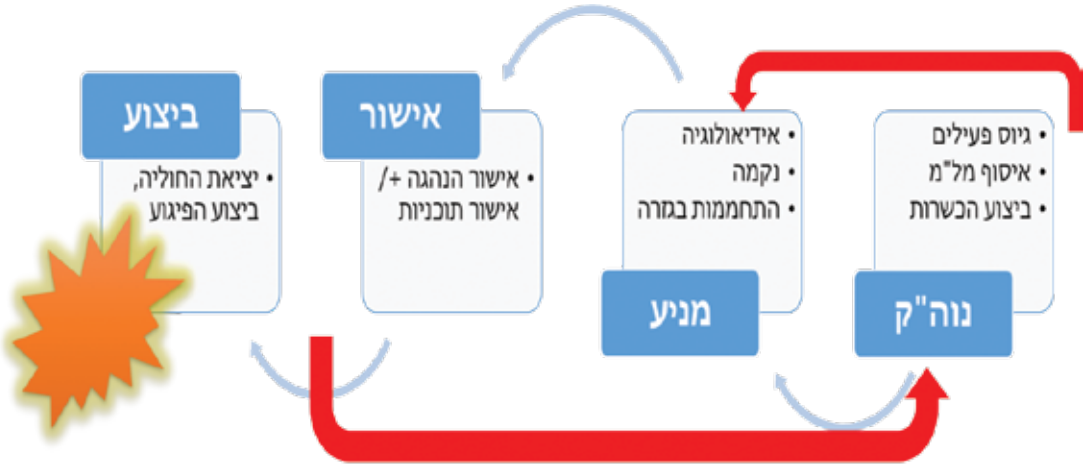
יתרה מכך, לעיתים אין במחלקות המודיעין בפקודים אנשי מחקר מדיני, והם תלויים לחלוטין בקשר עם חטיבת המחקר המטכ"לית. **פירוש הדבר הוא שחלק משמעותי ממודל ההתרעה אינו תחת אחריותו המחקרית של חוקר ההתרעה בפקוד.** במצב זה, הקשר ההדוק בין חוקר ההתרעה לחוקר המדיני אינו יכול להיות בגדר המלצה או מותרות, אלא מחויב המציאות. בחטיבת המחקר, לדוגמא, נראה כי הפנימו עיקרון זה ואף חוללו שינוי מבני מתאים. בפקודים המרחביים, שם הידע המדיני מצומצם יותר במקרה הטוב, או שאינו קיים במקרה הרע, מכירים בעיה, אולם טרם נמצא לה פתרון חד משמעי.

העניין הראשון העולה מכך הוא חשיבות הקשר בין גופי המודיעין השונים ושאלת תיחום גבולות המחקר. למשל היום, כשארגון טרור יכול לפעול בצורה גלובאלית, האם נכון יותר לחקור אותו בחלוקה לגבולות מחקר מרחביים-גאוגרפיים או שמא בחלוקה נושאת-ארגונית? העניין השני העולה נוכח הניסיון לאמץ את מודל הסימנים המעידים מול פיגועי מדף, מתייחס לפרדוקס בסיסי שבו אנו נתקלים בהתמודדות עם סוגיית פיגועי המדף. מטבע הדברים, קבוצת טרור המקדמת פיגוע מדף, עושה זאת, ברבים מהמקרים, ללא טריגר קונקרטי, כלומר במצב 'רגיעה'. פירוש הדבר, שהסימן המעיד הראשון בסדר הכרונולוגי והבסיסי מכולם – רצון לקדם פיגוע – אינו קיים.

במצב מעין זה, ייתכן שהמודל הגנרי שלנו ישנה את סדרו באופן הבא: לכאורה, די בהיפוך סדרם הכרונולוגי של הסימנים במודל בכדי לפתור את הבעיה. אך האתגר האמיתי בהיעדרו של הסימן הראשון, הטרריגר, הוא בפיצוח הסימנים הבאים לאחריו, ובזיהויים כסימנים המעידים על התרעה – שהרי בהיעדר טריגר, אלו עשויים להתפרש על ידינו כפעולות שמבצע האויב בשגרה.

נבחן לדוגמא את ארגון חזבאללה, המבצע תהליכי בניין כוח סדורים כיאה למסגרת סמי-צבאית. נניח כי הארגון מקדם בימים אלה שורת צעדים לטובת תכנון פיגוע מדף, ובמסגרתה מתבצעת הכשרה ייחודית לפעילים מסוימים בארגון. לכאורה, מדובר בסימן המעיד על התרעה,

איור 4 - מודל גלגול פיגועים במקרה של פיגוע מדף

אלא שבעת שאנחנו בטוחים בהערכתנו את מדיניותו של מאז"ל הארגון, חסן נצראללה, וחשים ודאות באשר לרצונו להימנע מהסלמה בתקופה זו, סביר כי המחשבה על התרעה לפיגוע כלל לא תעלה על דעתנו בעת שנדע על קיומה של ההכשרה. כך אנו עלולים להחמיץ את הסימן המעיד הראשון ולהתעלם מסימנים אפשריים נוספים, עד שביום הפקודה, שבו מדיניותו של נצראללה תשתנה, יהיה לארגון פיגוע מוכן, שעל אף שהותיר חתימה מודיעינית, לא קיבל מענה התרעתי מספק. מודל הסימנים המעידים לא היה מעולם כלי מושלם המשמש כ'מחשבון התרעה', שדי לחוקר לסמן בו V או X עד לקבלת תשובה לשאלת ההתרעה האסטרטגית, ולא כל שכן לצרכי התרעה מפני פח"ע או לצרכי הטיפול בפיגוע מדף. עם זאת, לשימוש במודל עשויה להיות תרומה מסוימת במקרה שלפנינו, דווקא בכך שהוא מעורר דיון בין החוקרים ופותח את מחשבתם לאפשרויות שאינן מובנות מאליהן. על כל פנים, יש צורך להתאים את המודל באמצעות הטמעת הגמישות באשר לסדר ולטיב הופעת הסימנים המעידים.

מודל הסימנים המעידים לא היה מעולם כלי מושלם המשמש כ'מחשבון התרעה', ולא כל שכן לצרכי התרעה מפני פח"ע או לצרכי הטיפול בפיגוע מדף

"ארבע הממים"

כלי נוסף המשמש אותנו רבות בעבודת ההתרעה הוא 'ארבע המ"מים' – סדרה של ארבע שאלות שנועדו להכווין את חוקרי המודיעין אל עיקרי המידע הדרוש להתרעה בסבך הפרטים: מְבַצֵּע (מי?), מְתוּוֹה (מה?), מְרַחֵב (מקום?), ומועד (מתי?). התורה המודיעינית הקלאסית גורסת, שבהינתן

מענה לשלוש או אף לשתיים מתוך ארבע השאלות, אפשר להעלות מדרג התרעה,⁶¹ החמור מבין שלושת מדרגי ההתרעה. אולם אם המידע מצביע על כוונת האויב לממש את תוכניתו בטווח זמן מיידי, אפשר להעלות התרעה גם בהיעדר מידע מספק באשר לזהות המבצע, המתווה ומרחב הפעולה. יש בהיתר חריג זה כדי להצביע על חשיבותה של שאלת המועד על פני השאלות האחרות. אולם אם נבחן את ארבע השאלות אל מול סוגיית פיגועי המדף, נגלה שבמרבית המקרים אנו עשויים לדעת את המענה לכל שלוש השאלות של מי, מה והיכן – ללא יכולת להצביע על מועד מימוש הפעולה המתוכננת. בעוד שארבע השאלות נותרו רלוונטיות מאי פעם, נדמה כי אנחנו

כמודיעין מבצעי הופכים רלוונטיים פחות, בעת שאנו מסוגלים לספק לכוחות בשטח ולמפקדים מידע מדויק על כוונות לביצוע פעולה עוינת ללא הצבעה על מועד הביצוע.

**המצב שבו פרטי
הפיגוע המתוכנן ידועים
לנו לאשורם, אולם
שאלת המועד נותרת
ללא מענה, מעורר
דילמה סביב השאלה,
האם להעלות מדרג
התרעה**

המצב שבו פרטי הפיגוע המתוכנן ידועים לנו לאשורם, אולם שאלת המועד נותרת ללא מענה, מעורר דילמה סביב השאלה, האם להעלות מדרג התרעה. לכאורה, התורה המודיעינית מאפשרת לעשות זאת, אולם העלאת התרעה כשאינן אנו יודעים כמה זמן עשוי להישמר המדרג – ובמקרה

שלנו, ייתכן שמדובר בחודשים ארוכים – אינה עניין של מה בכך. מנגד, בהינתן מידע מפורש על כוונות לקידום פיגוע, הכולל פרטים על מתווה הפיגוע, על מיקומו ועל מבצעו, יש לתת ביטוי למידע בדרך כלשהי ולשקפו, הן כלפי מעלה והן כלפי מטה. הדרך המקובלת לשיקוף המידע היא באמצעות מדרג התרעתי, אולם כשזה איננו מתאים, נשאלת השאלה, האם יש בכך הצדקה לשמירת המידע אצל גופי המודיעין. ומכאן נעבור לבחון את הכלי הבסיסי ביותר לשיקוף התרעה.

מדרגי ההתרעה

במחקר ההתרעה מקובל להשתמש לטובת גורמי צבא וביטחון שאינם נמנים עם גופי אמ"ן, במדרגי התרעה ככלי לשיקוף מידע מקדים על כוונת האויב לממש פעולה עוינת. קיימים שלושה מדרגי התרעה בסדר עולה ומחמיר:

א. מידע התרעתי – מורה על קיומו של מידע המצביע על כוונה קונקרטית של האויב לבצע פח"ע, ללא פרטים נוספים, כמו מועד או מרחב מדויק. מדרג זה אינו משוקף לדרג הלוחם, אלא רק לגורמי מודיעין ולמקבלי החלטות, ומטרתו המרכזית לדרוך את גופי האיסוף, להפנות משאבים נוספים לסוגייה ולחדד את ערנות המפקדים.

ב. התארגנות – מידע על אודות צעדים ראשונים או מתקדמים לקידום פח"ע, ללא סכנה למימושו בטווח הזמן המיידי.

61. במודיעין הצבאי מקובל לעשות שימוש במונח 'מדרג התרעתי' כאמצעי לדריכת המערכת הצבאית בהינתן מידע מקדים על כוונה לפיגוע או למלחמה. שלושת מדרגי ההתרעה בסדר עולה הם: מידע התרעתי, התארגנות והתרעה.

ג. התרעה – מידע על כוונת אויב לממש פעולה עוינת בטווח הזמן המיידי.

כפי שהעלנו בסעיף הקודם, בעת עיסוק בפיגוע מדף אין הדברים סדורים כל כך: מידע התרעתי, כאמור, עוסק בכוונה ראשונית לפיגוע, אלא שפיגוע מדף בהכרח מתוכנן בטרם ישנה כוונה מיידית לממשו, כלומר בעת שהארגון או הקבוצה נמצאים תחת מדיניות של אי-ביצוע פח"ע, גם אם באופן זמני. אם כן, מדרג זה אינו רלוונטי לסוגייה.

מדרג ההתרעה עולה באחת משתי נסיבות אפשריות: או בהינתן מידע על כוונה לממש פח"ע בטווח זמן מיידי – מצב בלתי אפשרי כשמדובר בפיגוע מדף, שכן אין אנו יודעים את מועד מימוש הפיגוע המתוכנן, או בעת מתן מענה על שתיים או שלוש מתוך ארבע שאלות המ"מים.

לפיכך, בעת בחינת פיגוע מדף באמצעות מדרגי ההתרעה נמצא את עצמנו באחד משני מצבים: התארגנות ללא מידע על מועד ביצוע הפעולה או התרעה ללא מידע על מועד ביצוע הפעולה. שתי אפשרויות אלה דומות מאוד מבחינת השפעותיהן על השטח: שתיהן דורכות את הכוחות עד לאחרון החיילים, ושתיהן אינן מספקות תיחום זמנים לדריכות המבצעית. התוצאה: אם הפיגוע ימומש בימים הראשונים להתרעה, סביר שהכוחות יימצאו מוכנים. אולם אם ההתרעה תימשך זמן רב, סביר להניח שהשחיקה המבצעית תביא להפחתת השפעתה של ההתרעה עד כדי ביטולה.

אם כך, נדמה שמדרגי ההתרעה הקיימים אינם מענה מספק לפיגועי המדף. ייתכן שיש צורך ביצירת מדרג נוסף שישקף כבר בשגרה את המידע הקיים – מתווה, מבצע ומרחב, אולם יכפה את הדריכות המבצעית כשלעצמה רק בעת פקודה. באופן זה, הכוחות יכירו את המידע הקיים על יכולות ועל אמצעים בשגרה, אולם רק בעת הכרזת מצב 'אמת'

יערכו את השינויים הממשיים בהתנהלותם (כוננות ספיגה, ביטול סיורים וכדומה). עם זאת, לא מדובר בפתרון מושלם, שהרי קיים חשש ממשי כי הכרזת האמת תתבצע מאוחר מדי, ותהיה על כן חסרת תועלת.

**דומה שמדרגי ההתרעה
הקיימים אינם מענה
מספק לפיגועי המדף.
ייתכן שיש צורך ביצירת
מדרג נוסף שישקף את
המידע הקיים, ויכפה
את הדריכות המבצעית
כשלעצמה רק בעת
פקודה**

סיכום

תופעת פיגועי המדף אינה עומדת בפני עצמה. מדובר בקצה קצהו של שינוי רחב הרבה יותר המותיר אותנו לא פעם נבוכים מול תופעות חדשות שאיננו יודעים כיצד לגשת אליהן. בין היתר, השפה שבה אנו משתמשים בחיי היומיום כאנשי מודיעין וגם כלי המחקר המקצועיים שלנו אינם מותאמים לעיתים לתופעות הללו.

אנשי המודיעין של ימינו צמחו על ברכי מושגים ותאוריות שגובשו בימים אחרים, תחת איומים אחרים וצרכים אחרים מאלו הקיימים כיום. יש צורך בדיון בלתי פוסק על אודות המושגים ושיטות המחקר המקובלות כדי "ליישר קו" בין כל גורמי המודיעין והביטחון באשר הם, וכדי להציע שינויים

והתאמות במקום הנחוץ. ייתכן שהגיעה העת לדון מחדש בכמה מהמושגים התורתיים, שגובשו בימים עברו, וזקוקים להתאמה לימינו. ככלות הכול, מזמן כבר הובן בגופי המודיעין השונים כי בעת שהמציאות משתנה, עלינו להשתנות יחד איתה. די בבחינת השינויים הארגוניים, שלא לומר התהפוכות, שעברו כמה מגופי אמ"ן בשנתיים האחרונות, כדי לאמת זאת. ואומנם, דיוני המשגה, שפה וניירות מסדרים נערכים מעת לעת במקומות שונים באמ"ן, אולם לרוב עוסקים הם בעניינים אופרטיביים יותר. ניכר כי הצורך בהסדרה מושגית בתחום ההתרעה הטקטית טרם חלחל, ואולי אף קיימת מעין אשליה כי בתחום זה ההמשגה הקיימת עונה על הצורך.

בהיבט המעשי, יש להניח כי לפחות במקרים מסוימים, המציאות תקדים אותנו, ולא להפך, ואף יותר מסביר כי פרשייה מודיעינית זו או אחרת תאתגר את כל המונחים הקיימים ואת כל העוסקים בה. במצב כזה, מומלץ לערוך כבר בראשיתה של הפרשייה דיון 'יישור קו' בנוכחות כלל הגורמים הרלוונטיים, ובו יונח הבסיס ההמשגתי לפרשייה. אי הסכמה על מושגים בסיסיים, הנתפס לעיתים כבעיה שולית, עשוי להוביל לבלבול רב במערכת, שאותו אפשר למנוע במחיר נמוך יחסית – בשיח.

לסיכום המאמר עלינו לזכור: כבודן של שיטות המחקר הוותיקות במקומו מונח, ואולם אלו נוצרו מלכתחילה כדי לסייע לאנשי המחקר בעבודתם. כשאיש מחקר מוצא עצמו נאבק בשיטה כדי שתתאים לצרכיו, עליו לשאול עצמו האם השיטה משרתת אותו כחוקר, או שמא משרתת הוא אותה, ובמידת הצורך לפתח שיטה חדשה שתתאים לאתגר החדש.